

לעזוב בית

כתבה יונה טפר

איורים אבי כץ

הוצאת הקיבוץ המאוחד 1994 2001

על הספר

זהו סיפורה של שנת תש"ח בקיבוץ דפנה כפי שהיא מסופרת מנקודת מבטה של גלילה, תלמידת כיתה ה', כיתת הבוגרים בקיבוץ. המאורעות ההיסטוריים משולבים בחייהם של הילדים: השמחה על הקמת המדינה, רמזים על הפליטים מהשואה, מלחמת השחרור, העצב על הנופלים, הביצורים, התעלות, ההפגזות, הפינוי לעיר והשיבה לקיבוץ, יחד עם היחסים בין הילדים והבעיות המאפיינות את בני גילם. בנוסף ניתן לראות את חיי הקיבוץ, במיוחד חיי הילדים בו באותה תקופה.

הספר מזמן הרבה הפעלות הקשורות להיסטוריה הקרובה של המדינה. (ההתיישבות, המדינה בדרך, ראשית המדינה).
ההפעלות המוצעות כאן פונות בעיקר למורים/מדריכים / מנחים . משולבות הפניות לאתרי אינטרנט שונים שיכולים לספק חומר נוסף או לתמוך בהפעלות המוצעות.

מראי המקום הם ממהדורת 1994

ההיסטוריה מנקודת מבטה של המספרת

בניגוד לספר היסטוריה, בספר זה הקורא מתקשר באופן אינטימי לאירועים וחווה אותם דרך עיניהם של הגיבורים ילדי קיבוץ דפנה. ולכך יש חשיבות רבה בדרך כלל ובמיוחד כאשר רוצים לציין את שנת השישים למדינה.

אפשר לחלק את הכיתה לקבוצות, כל קבוצה תקבל על עצמה נושא היסטורי ותבדוק אותו בספרי ההיסטוריה בספרייה. נקודת המוצא לכל נושא תהיה הסיפור האישי מאד בספר, אפשר לדבר על איזכורים למלחמת העולם, הכרזת המדינה, הבריטים, היחסים עם הכפרים הערביים באיזור, בעיית הפליטים, הפינוי של הילדים מהקיבוץ והחזרה אליו, הפלמ"ח, הקרבות, הביצורים, המלחמה, התקוות לשלום, ועוד.

דוגמה להפעלה מורחבת בנושא:

ההצבעה על הכרזת המדינה באומות המאוחדות והקמת המדינה

כמבוא ללימוד נושא הכרזת המדינה כדאי לקרוא את הפרק "יש לנו מדינה" (עמוד 18)

הפעלה:

בספר משולב סיפור הכרזת המדינה בחייהם הפרטיים של גלילה, חבריה ובני הקיבוץ וכך מסופר:

"הערב ההצבעה" חזר ולחש לי אבא כשהגשתי לו את מחברת הטבע שבה ציירתי את מחזור המים בטבע... " אם הכל ילך כשורה... נזכה הערב להתגשמות החלום. תהיה לנו מדינה עברית. מדינה משלנו!" ...

"גלילה, התעוררי, יש לנו מדינה"... חייקלה, שומרת הלילה עברה ממיטה למיטה, נייערה את הישנים... "קומו, התעוררו, יש לנו מדינה..."

"הולכים לחדר האוכל! הודיע בועז... במהירות משכנו עלינו את הבגדים ורצנו אחריו... חדר האוכל היה מלא מפה לפה ואווירת שמחה גדולה מלאה אותו..." (עמודים 20-21)

לתלמידים:

ענו על השאלה: **כיצד התקבלה בישוב הכרזת המדינה?**

התחלקו לקבוצות:

נושא א.

אירועי כ"ט בנובמבר 1947

- מה אירע בתאריך כ"ט בנובמבר 1947?
- היכן התקיים האירוע?
- כיצד הגיבו היהודים להחלטה?

- כיצד הגיבו הערבים להחלטה?

היעזרו בדפי המידע הנמצאים באתר:

http://www.haemek.yifat.k12.il/5/his/Ya/liber_war.htm

באתר הכנסת ניתן גם לשמוע את תהליך ההצבעה.

נושא ב.

אירועי הכרזת המדינה

- מה קרה בתאריך ה' באייר תש"ח?
- מי הכריז על הקמת מדינת ישראל? מתי ואיפה?
- מה ידוע לכם על מגילת העצמאות?

כדי לענות על שאלות אלה ניתן להיעזר גם באתרים הבאים:

<http://www.knesset.gov.il/docs/heb/megilat.htm> - באתר זה ניתן לקרוא ולשמוע

את מגילת העצמאות של המדינה.

היו מוכנים להציג את החומר במליאה .

עבודה יחידנית

כ"ט בנובמבר או ה' באייר

ערכו ראיון עם בני משפחה מבוגרים שחיו באותה תקופה וכתבו את זיכרונותיהם מיום

הכרזת המדינה. היעזרו בסבים, סבתות או דודים, דודות מבוגרים.

הציגו את הראיון בפני המליאה או כראיון טלוויזיוני, ראיון רדיו, או כראיון עיתונאי .

השאיפה לשלום אז והיום

הציפיות לשלום מופיעות בסיומו של הספר:

אולי בכל זאת אוציא את המחברת מהמקלט- הרהרתי. אז אוכל להוסיף עוד עמוד, שיהיה

ליומן סוף אחר- טוב יותר. וחייכתי לעצמי כשחשבתי איך, באותיות גדולות ויפות, אכתוב:

המלחמה נגמרה!

שנת תש"ט תהיה שנה טובה- היא שנת השלום!" (עמוד 197)

שיחה ודין

לאחר קריאת הקטע מעמ' 197 ניתן לשוחח עם התלמידים על ציפיות לשלום השזורות לכל אורך שישים שנות המדינה, מה השתנה ומה עדיין לא השתנה.

לצרכי הדיון כדאי להביא הסכמי שלום שנחתמו במשך השנים עם מדינות ערב, הסכמים עם הפלסטינאים – חומר על הסכמי השלום השונים אפשר למצוא באתר הבא : יחד עם הפעלות מתאימות :

<http://www.amalnet.k12.il/activities/atsmaut/shalom.htm>

לאחר הדיון יכתבו ויציירו התלמידים איך תראה המדינה כאשר ישרור שלום.

אתר גלריה טל – פרויקט הכמיהה לשלום:

http://www.talgallery.co.il/content2.php?actions=show&id=2277&r_id=321

באתר זה אפשר למצוא חומר על תערוכה שעיקרה כמיהה לשלום, שנערכה בגליל בעקבות מלחמת לבנון השנייה.

החיים בקיבוץ

המורה תשוחח עם התלמידים על הקיבוץ ותולדותיו. הילדים יתארו את חיי הקיבוץ היום. למי שאינו חי בקיבוץ, וגם לילדים החיים ברוב הקיבוצים היום, צורת החיים המתוארת בספר אינה מוכרת מניסיון אישי אלא מתוך סיפורים של הדורות הקודמים: הילדים בבית הילדים, העבודה המשותפת, חדר האוכל, המסיבות המשותפות, תנאי החיים אז: ההורים גרו בצריף, השירותים בחוץ, לדוגמה, עמ' 36 האב מתגלח בברז שבחצר.

אפשר להדגים מתוך הספר דמויות מפתח בחיי הילדים בקיבוץ, כמו המטפלת, שומרת הלילה, החצרן עם עגלה רתומה לפרד שנקר בשם בוויין "על שמו של שר החוץ הבריטי המתנגד להקמת המדינה היהודית" (עמוד 30)

הצעות להפעלת הקוראים

א. התלמידים יאספו מידע על מאפיינים של הקיבוץ שמתוארים בספר: דברים שהיו בעבר: אימא מטליאה גרביים, רדיו רק בחדר האוכל בקיבוץ, סביבו הצטופפו כל המאזינים, ההורים משכיבים את הילדים לישון בבית הילדים, המגורים המשותפים של בנים ובנות, הילדים באים לבית ההורים בשעות מסוימות ועוד.

ב. פעילות נוספת לקוראים היא עריכה טבלת השוואה בנוסח: איך חיו בעיר ואיך בקיבוץ של פעם.

ג. אפשר להוסיף נושא נוסף מה השתנה בקיבוץ של היום לעומת הקיבוץ של פעם מבחינת התנהלות חיי היום יום. האם החיים בעיר גם השתנו כל כך?

ד. כדי בדיקת המישתנים ניתן לערוך דיון עם הקוראים על עמדות שונות בנושאים הנידונים, כמו: לינה משותפת, מה המשמעות של חיים בחברת ילדים במשך 24 שעות?

האם באמת ניתן לחיות חיי שוויון כמו שחשבו הוגי רעיון הקיבוץ?

חומרי עזר לנושא זה

הספר מציג את קיבוץ דפנה בראשיתו ובכלל מתאר את חיי הקיבוץ. חומר עיון נוסף בנושא הקיבוץ אפשר למצוא:

מנחם רוזנר ואחרים, "קבוצה, קיבוץ", בתוך: האנציקלופדיה העברית, חברה להוצאת אנציקלופדיות בע"מ, תשל"ז-1977, כרך כט עמ' 37.

מוקי צור, "שוויון בקיבוץ", בתוך: אלי אברהמי (עורך), לקסיקון הקיבוץ, הוצאת יד טבנקין, תשנ"ח-1988, עמ' 295-300.

על קיבוץ דפנה אפשר למצוא הרבה חומר באתר הקיבוץ:

באתר זה מצויות לא מעט תמונות המתארות את קיבוץ דפנה של פעם ויכולות לשמש חומר ויזואלי לקוראים את הספר.

למשל תמונה מס' 36 (ברצף התמונות דפנה של פעם) המציגה את הילדים על עגלה רתומה לסוס נוסעים לטיול. גם כל שאר התמונות הן בסיס לשיחה ודיון בחיי הקיבוץ פעם.

היבטים ספרותיים

בנוסף לנושאים ההיסטוריים מזמן הספר הזה גם אפשרויות לדיון בהיבטים ספרותיים שונים. כמו :

איפיון דמות

המורה תשוחח בכיתה על הדרכים השונות לתיאור דמות:

התנהגות, מראה חיצוני, בגדים, תכונות מאפיינות מיוחדות, יחס הסביבה לדמות, תולדותיה של הדמות ואירועים מרכזיים שקרו לה.

תחילה יאספו התלמידים מאפיינים של הדמויות בספר.

לאחר מכן אפשר לבקש מהתלמידים לאפיין דמות מנקודות מבט שונות על פי הדוגמאות שנצפו. את הדמויות אפשר לראות הן בין הילדים והן בין המבוגרים.

לדוגמה, דמויות של הילדים:

תחיה

"תחיה ידעה כל מה שקורה במשק והייתה הראשונה לבשר לנו את החדשות. לכן כינינו אותה בשם 'רדיו'... על פי רצונה נדבה לנו רסיסי שמעות אך הקפידה תמיד לספר רק חלק מן הידיעה... (עמוד 27)

בועז אמוץ ואילן

בועז אמוץ ואילן היו שלושת הפרחים של הכיתה... בועז היה רזה כגפרור, מנומש, חד תנועה ומהיר לכעוס. בקיץ היו ידיו ורגליו מכוסות... בשריטות וחבורות. אמוץ בעל השיעור

השחור והפנים השחומים היה גבוה בראש וכל ילדי הכיתה ספורטאי מצטיין. הוא אהב להצחיק את הבנים ולהקניט אותנו הבנות... אילן הנמוך והרחב, שהזכיר במראהו מתאגרף, תחבל תמיד תחבולות והיה נחלץ בעזרת חיוכו מכל צרה אליה נקלע" (עמוד 14)

דמויות של מבוגרים: לדוגמה, ההורים, המטפלת, חברי קיבוץ שונים.

האם - תלבושתה ופניה:

"אמא הסירה את סינור המטבח הלבן ולבשה את בגדי השבת האהובים עלי: את חולצת התכלת בעלת הצווארון המעוגל והמרוקם, את החצאית הכהה ואת הסוודר הכחול שהבליט את עורה הצח ואת פניה העגולים שגבות דקות ועדינות שימשו להם כמסגרת. כולנו נעלנו מגפיים שחורים בגלל הבוץ שמילא את כל שטח הקיבוץ" (עמ 37-38)

התלמידים יביאו מראי מקום נוספים של תיאורי דמויות.

המורה תתרגל עם התלמידים כתיבה של תיאורי דמויות בעקבות תיאורים אלה.

תיאורי מקומות

באמצעות תיאורי מקומות בקיבוץ, בעיר, ניתן להדגים לתלמידים את השימוש בדימויים ובהשאלות ובתפקידם בכתיבה הספרותית.

לאחר מספר הדגמות התלמידים יאספו דוגמאות של תיאורים שבהם יש שימוש בדימויים ובהשאלות. אפשר להסביר אותם ואפשר גם לצייר אותם ולתלות בפינה מיוחדת לנושא.

יחד עם התיאורים מלאי החיים של הילדים והיחסים ביניהם, מתארת המחברת גם את הנפים בלשון ציורית:

השמש... בהקה בשמים התכולים כפרח חרצית ענק והחרמון שכוסה במעטה מושלג נשקף מולנו כמלך שלבש לראשו כתר מלכות... (עמ' 24)

המורה תפנה את תשומת לב התלמידים לתארים שמצטרפים אל השמות, ומעבים אותם לדוגמה: לחיי המשמש הקטיפתיות שלה.. (עמוד 38)

תיאורי הנוף נותנים תמונה של האזורים שבהם מתרחשת העלילה:

לדוגמה, עמודים 38-39 הליכה למעיינות הדן.

התלמידים יביאו דוגמאות נוספות מתוך הספר של תיאורי מקומות ויכתבו תיאורים בעקבותיהם.

הערות שוליים

המחברת מפנה את הקוראים באמצעות כוכבית אל הערות שוליים שבסוף הספר.

הערות השוליים מבהירות מילים, מקומות ומושגים. המורה תדון עם התלמידים במה עוסקות הערות השוליים שבספר זה, תביא דוגמאות להערות מסוגים שונים ולתפקידיהן, אפשר להרחיב על באילו מקרים משתמשים בהערות השוליים, באיזה סוג כתיבה בעיקר משתמשים בהן? האם אנחנו קוראים אותן? מתי אנחנו כתלמידים נשתמש בהערות שוליים? התלמידים יביאו דוגמאות לספרים נוספים בהן מופיעות הערות שוליים.

הכינו:

ד"ר איה מרבך

ד"ר רחל עזוז

מחברות סדרות ספרי לימוד בחינוך לשוני